

2024. március 4. - **A korona az európai hagyományban a királyi méltóság legfőbb tárgya.**

Egyik típusa a koronázási korona, amely még a koronák között is ritka és különleges, mert ahhoz a pillanathoz kapcsolódik, amikor uralkodóvá válik valaki. Az újkori magyar koronázási koronákból kettő maradt fenn. Az egyikről mindenki tud, ez a Szent Korona, amit 2000. január 1. óta az Országházban őriznek. Van azonban egy kevésbé ismert másik koronánk, a Bocskai-korona, ami a hajdúszoboszlói Bocskai Múzeumban található. Igaz, „csak” nemesmásolat, mert az eredeti a bécsi Hofburg Schatzkammerében, a császári kincstárban látható. Az Index riporterei Hajdúszoboszlón jártak utána a Bocskai-korona kalandos történetének.

Koronázás Rákos mezején

1605. november 11-én Lalla Mehmed nagyvezír, a Magyarországon harcoló török seregek főparancsnoka a Pest melletti Rákos mezején a sátrában fogadta Bocskai István erdélyi és magyarországi fejedelmet. Koronázási szertartásra gyülekeztek a magyar főurak:

I. Ahmed szultán díszes, drágakövekkel gazdagon kirakott koronát küldött Bocskainak a fejedelem kérésére.

Mára meghaladott az a korábbi történelmi tézis, hogy Bocskai felemás módon viszonyult a ceremóniához, a királyi címet nem fogadta el, tiszteletben tartotta, hogy Szent István koronája

II. Rudolf császár fején van. Valójában egy olyan királyi koronázásra került sor, ami bár nem a hatályos jog szerint, de a jelen lévő feleknek és a korabeli magyar társadalom meghatározó részének az egyetértésével történt.

Bocskai ezzel – és a hajdúkra alapozott hadi sikereivel – kényszerítette rá a császárt az elvett szabadságjogok visszaadására. Így tulajdonképp teljesítette céljait, s mivel reálpolitikus volt, azt is tudta, hogy európai szövetségesek nélkül a török nem űzhető ki Magyarországról. Ezért a koronázás után fél évvel le tudott mondani az uralkodói hatalomról: az 1606-os bécsi béke szövegébe is belefoglalták, hogy Bocskai elismeri, e koronát „nem a király és Magyarország, meg ennek régi koronája (a Szent Korona) kisebbitésére fogadta el”, vagyis nem tekinti a Magyar Királyság uralkodói méltóságjelvényének.

Ebben ragadható meg Bocskai igazi nagysága: a szabadságjogok fontosabbak voltak számára a hatalomnál, ahogy arra jelmondata is utal: „Hitünknek, lelkiismeretünknek és régi törvényeinknek a szabadságát minden aranynál (aranykoronánál) feljebb becsüljük.”

A koronázás tehát történelmi tény, ahogy azt dr. Bihari-Horváth László, a hajdúszoboszlói Bocskai Múzeum igazgatója (hol máshol, mint a múzeum Bocskai út 12-es szám alatti épületében...) is hangsúlyozza, miközben ott állunk a Fejedelmi Kincstár új épületében, karnyújtásnyira Bocskai István koronájának „nemes és hiteles” másolatától. Mert az eredeti 1610 óta a bécsi Schatzkammerban, a Kunsthistorisches Museum császári kincseskamrájában látható.

Több mint húsz ötvös dolgozott két éven keresztül a másolaton dr. Takács József ötvösmester, gemmológus vezetésével

– mondja a múzeumigazgató, majd így folytatja: „Már a kiindulópont is rendkívüli, hiszen a bécsi Kunsthistorisches Museumtól egyedül mi kaptuk meg a lehetőséget a másolat elkészítésére. Engedélyezték, hogy odakint felmérjük az eredeti koronát a Magyar Tudományos Akadémia Természettudományi Kutatóintézetének anyagvizsgáló szakemberével, May Zoltánnal, aki fluoreszcenciás technikájú felvételezéssel mérte fel az anyagminőséget. Korábban keveset lehetett tudni a Bocskai-koronáról mint műkincsről, ekkor tudtuk kideríteni, hogy van-e különbség a korona aranyelemei között az arany finomsága szempontjából. És a koronát díszítő kövek eredetiségéről sem tudtunk biztosat.”

De most már tudunk: az eredeti korona háromféle aranyból készült, a diadém és az úgynevezett kupola együttes súlya 1757 gramm, a drágakövek száma 486, ebből 89 rubin, 65 smaragd, 15 spinell, 8 ametiszt, 32 türkiz és 282 igazgyöngy.

Smaragdok, rubinok, igazgyöngyök

A másolat az eredetivel egyező anyagból készült, a drágakövek és az igazgyöngyök is valódiak, ebből következik, hogy a replika is felbecsülhetetlen értékű. Az egyetlen kivétel a három centiméteres smaragd csúcsdész, amely a drágakőpiacon hozzávetőleg tizenötmillió forintba került volna, ez már nem fért bele a költségvetésbe.

Húszkarátos rubinok is díszítik a koronát, ami jól érzékelteti, hogy mennyit érhet a műtárgy. Van becsértéke és biztosítási értéke is, de ezek az adatok nem nyilvánosak

– jelzi az igazgató, és hozzáteszi: „Az Európai Unió pályázati támogatásának köszönhetően valósult meg Hajdú-Bihar vármegyében egy konzorciumi projekt, amely több településen turisztikai attrakció-fejlesztést tett lehetővé. Egy tematikus kulturális út mentén, amelynek Oxenweg – Magyar Szürkék Útja lett az elnevezése, és a hajdú múlttal, a marhahajtással és a pásztorkodással összefüggő emlékeket öleli fel. Ebbe illeszkedett a koronaprojekt, hisz a hajdúkat Bocskai telepítette Szoboszlóra. Összesen 160 millió forintból valósult meg a Bocskai-korona másolatának elkészítése, ebben benne van egy új múzeumi épületszárny felépítése is. Ebből a 160 millióból mintegy százmillió az európai uniós támogatás, amihez az önkormányzat hatvanmilliót tett hozzá önrészként.”

Filmen a korona útja

Mindenképpen említést érdemel, hogy A korona útja címmel Bocskai István életéről és a Bocskai-korona sorsáról 41 perces, játékfilmelemekkel dúsított dokumentummozi készült, amelyet Bihari-Horváth László rendezőként és forgatókönyvíróként jegyzett.

A nagyszabású projekt 2015-ben kezdődött, 2021-ben adták át az új épületet. „A koronának kultikus szerepe van itt a Hajdúságban, ezért küldetést teljesítünk, amikor minél szélesebb

körben meg akarjuk ismertetni” – folytatta az igazgató.

Ez a küldetés nem ért véget a koronamásolat elkészítésével, hanem ma is tart. Fejedelmi Kincstárunknak egy vándorkiállítás-változata is készült. Mivel célunk a kiállítási üzenet tömegekhez való eljuttatása, ezért a koronát először egy debreceni bevásárlóközpontba, a Fórumba vittük el, ahol tízezrek látták, hosszú sorokban álltak előtte a látogatók. A napokban pedig megkeresést kaptunk a Nemzeti Múzeumtól, Csíkszeredában szeretnék bemutatni a Fejedelmek aranya című kiállításunkon, amely április közepén nyílik, és július közepéig tart nyitva.

Bocskai egyébként nemcsak koronát, hanem jogart is kapott I. Ahmedtől, ennek a hiteles mása is megtekinthető a múzeumban. Az eredetit Bocskai saját kincstárában őriztette, amíg élt, aztán a rá következő 170 évben nem történik említés a dísztárgyról. A XVIII. század végén Samuel von Brukenthal erdélyi kormányzó nagyszebeni magángyűjteményében bukkant fel. A műgyűjtő szász nemes az evangélikus egyházra hagyta gazdag gyűjteményét. A jogart az első világháború alatt Magyarországra menekítették, s csak 1919-ben vitték vissza Nagyszebenbe. Aztán a második világháború után a kommunisták államosították a múzeumot, és a műtárgyak zöme, a jogarral együtt, a román Nemzeti Történeti Múzeumba került Bukarestbe, most is ott őrzik.

Hogyan került a Schatzkammerbe?

A korona nem került az erdélyi kincstárba. Bocskai bő egy évvel a megkoronázása után, 1606. december 29-én Kassán meghalt, ő maga és hívei is azt hitték, hogy megmérgezték. Kátay Mihály kancellárt gyanúsították a gyilkossággal, és mire kiderült volna, hogy a gyanú alaptalan, Bocskai feldühödött emberei felkoncolták a kancellárt.

A koronát a Bocskai által kiszemelt főember, Homonnai Drugeth Bálint magánál tartotta Sárospatakon, gondolván, hogy ő lesz a fejedelem, de nem lett. Közben Habsburg nyomásra 1609-ben törvényt hoztak a Magyar Királyság országgyűlésén arról, hogy a koronát át kell adni a királynak, aki ekkor II. Mátyás volt. Erre hivatkozva a Habsburg-párti nádor, Thurzó György 1610-ben elvette a koronát az azt ugyancsak jogtalanul bitorló és időközben meghalt Homonnai Drugeth Bálint kiskorú fiától, Istvántól, és Bécsbe vitte, majd átadta a királynak. Így került több mint 400 éve a Schatzkammerbe, ahol ma is őrzik.

Innen Magyarországra egyetlenegyszer hozták vissza, 1884-ben, az akkor még a Nemzeti Múzeum épületében működő Iparművészeti Múzeum magyar történeti ötvösmű-kiállítására. Ennek befejeztével aztán a korona visszakerült a Schatzkammerbe.

Fájt a koronára a románok foga is

Izgalmas történelmi vargabetű, hogy az Osztrák–Magyar Monarchia felbomlása után tárgyalások kezdődtek Ausztria és az utódállamok között a Hofburgban őrzött kincsek esetleges visszaszolgáltatásáról. 1921-ben azonban nemcsak Magyarország, hanem a román állam (!) is magának követelte a Bocskai-koronát, Erdély új uraként. Állítólag ezzel szerették volna megkoronázni a román királyt.

Ezek a próbálkozások, mind a magyar, mind a román törekvések kudarcba fulladtak, ezért a korona ma is Bécsben tekinthető meg.

Közben megérkezett a múzeumba Czeglédi Gyula polgármester, akinek természetesen szívügye a múzeum, benne a messze földön híres koronával. „Ez a méltóságjelvény gyönyörű ékszer, az ötvösművészek két-három éves munkája van benne – mondta a városvezető. – De ettől függetlenül is emblematikus ez a tárgy, hiszen Bocskai István volt az, aki letelepítette Hajdúszoboszlón a hétszáz lovas hajdúját, megalapozva településünk hajdúvárosjellegét.”

Itt most megszakítjuk a városvezető válaszát, hogy adjunk egy kis etimológiai háttérrel: a hajdú szó a hajtóból ered, a hajdúk a szürke marhákat hajtották az ausztriai és németországi vásárokbá.

„Bocskai kollektív nemességet és birtokot is adományozott a hajdúinak – folytatta a polgármester. – Miközben azt is mondta, hogy jó lovakat és harci szekereket tartsanak, azaz katonaként is számított rájuk. A fejedelem hatása annyira messzire nyúló volt, hogy az 1848–1849-es szabadságharcban Bocskai-csapat is szerveződött Hajdúszoboszlón, akik aztán a dicsőséges tavaszi hadjáratban megállták a helyüket.”

Ez az a pont, ahol meg kell említenünk: a Bocskai-szabadságharc volt a magyar történelem

egyetlen sikeres szabadságküzdeme: nem bukott el, a vívmányokat szentesítő békekötéssel fejeződött be.

Bocskai országmentő volt a XVI–XVII. században, aki biztosította a Magyar Királyság és Erdély fennmaradását, valamint a szabad vallásgyakorlást. Nem véletlen, hogy Genfben a reformáció hőseinek szobrai között egyetlen magyarként az ő egész alakos szobra is helyet kapott.

A polgármester beszélt a város szerepéről a koronamásolat elkészítésében. Uniós pályázaton elnyertek százmillió forintot, de ez nem volt elég, ehhez Hajdúszoboszló még hozzátette a hiányzó hatvanmilliót. Ezzel hihetetlen módon megnőtt az érdeklődés a múzeumuk iránt, ma is sereglenek az érdeklődők a korona megtekintésére. A múzeum ilyen értelemben szervesen kapcsolódik Európa legnagyobb fürdőkomplexumához, amely lényegében a város gazdasági alapját biztosítja.

„Tíz év alatt megtízszereződött a múzeum látogatóinak száma – mondta Czeglédi Gyula –, tavaly negyvenezen látták a Bocskai-koronát. Évente egymillió-kétszázezer vendégéjszakát regisztrálunk Hajdúszoboszlón, természetesen a látogatók zöme a gyógyfürdő és a strand miatt jön hozzánk, de egyre többen vannak olyanok is, akiket a Bocskai-korona vonz városunkba. 2022-ben Hajdúszoboszló volt a turisták által leglátogatottabb magyar vidéki város, és 2023-ban is csak pár ezerrel szorultunk Siófok mögé.”

Családtörténeti érdekesség, hogy a polgármester Bocskai hajdúig vezeti vissza családfáját, és bár a múzeumigazgató Debrecenben született, szívében szoboszlóinak érzi magát.

Picasso- és Chagall-képek a Kádár-hagyatékban

A múzeum amúgy jóval több mint a Bocskai-korona őrzője, hiszen a Joseph Kádár-gyűjteménynek köszönhetően, amit az 1939 és 1954 között Hajdúszoboszlón élt, majd Párizsba költöző festőművész 2019-es halálakor a múzeumra hagyományozott, fantasztikus műremekek láthatók az egyik kiállítóteremben. Egy-egy eredeti Picasso-, Chagall-, Braque- és Le Corbusier-, Vasarely- és Schöffer-festmény mellett Nádler István, Bak Imre, Keserü Ilona, Korniss Dezső, Fajó János, tehát a legnagyobb kortárs magyar festők képeit is megcsodálhatjuk.

Van itt helytörténeti kiállítás, sőt a hetvenes évek retró életérzését bemutató szoba is, korabeli bútorokkal és híradástechnikai eszközökkel, sőt még egy Trabantba is beülhet az érdeklődő.

- cga